

บทที่ 6

กระบวนการยุติธรรม

กระบวนการยุติธรรม หมายความว่า วิธีที่รัฐให้ความยุติธรรมแก่พลเมืองผู้มี
อรรถคดีโดยผ่านองค์การ หรือสถาบันต่าง ๆ

โดยกระบวนการยุติธรรมปัจจุบัน สามารถจำแนกได้ 2 ประการคือ

1. กระบวนการยุติธรรมทางอาญา

การฟ้องคดีอาญา การฟ้องคดีอาญาเป็นการขอให้ศาลลงโทษจำเลยว่ากระทำความผิด
การฟ้องคดีอาญานั้น ถ้าพนักงานอัยการเป็นผู้ฟ้องคดีแล้ว โดยปกติศาลไม่ต้องไต่สวน
มูลฟ้อง เพราะพนักงานอัยการจะฟ้องคดีได้ ก็ต่อเมื่อมีการสอบสวนโดยพนักงานสอบสวน
มาแล้ว แต่ถ้าศาลเห็นสมควรสั่งให้ไต่สวนมูลฟ้องเสียก่อนก็ได้

ส่วนในกรณีที่ผู้เสียหายเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาโดยตนเองนั้น ศาลต้องไต่สวน
มูลฟ้องเสียก่อนเสมอ เพราะเป็นการฟ้องคดีโดยไม่มีการสอบสวนของพนักงานสอบสวนมา
แล้วและมีคำสั่งให้ฟ้องในกรณีที่ผู้เสียหายฟ้องคดีเอง เช่นนี้ศาลต้องไต่สวนมูลฟ้อง
และหากเห็นว่าคดีมีมูลจึงสั่งประทับฟ้องโดยหน่วยงานของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบ
ขอกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ได้แก่

1.1 พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ

1.1.1 เจ้าพนักงานซึ่งกฎหมายให้อำนาจและหน้าที่รักษาความสงบ
เรียบร้อยของประชาชน เช่น ผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ ปลัดอำเภอและตำรวจ

1.1.2 พศติ ในเมื่อทำการเกี่ยวกับการจับกุมปราบปรามผู้กระทำความผิด
กฎหมายซึ่งตนมีหน้าที่จับกุมหรือปราบปราม เช่น นักโทษกระทำความผิดในเรือนจำ

1.1.3 เจ้าพนักงานกรมสรรพสามิต ในเมื่อทำการอันเกี่ยวกับการจับกุมปราบปรามผู้กระทำผิดกฎหมาย ซึ่งตนมีหน้าที่จับกุมหรือปราบปราม คือ ความผิดตามพระราชบัญญัติฝิ่น พระราชบัญญัติสุรา พระราชบัญญัติกัญชา

1.1.4 เจ้าหน้าที่กรมศุลกากร ในเมื่อทำการอันเกี่ยวกับการจับกุมปราบปรามผู้กระทำผิดกฎหมาย ซึ่งตนมีหน้าที่จับกุมหรือปราบปราม คือ ความผิดตามพระราชบัญญัติศุลกากร

1.1.5 เจ้าพนักงานกรมเจ้าท่า ในเมื่อการอันเกี่ยวกับการจับกุมปราบปรามผู้กระทำผิดกฎหมาย ซึ่งตนมีหน้าที่จับกุมหรือปราบปราม คือ ความผิดตามพระราชบัญญัติเดินเรือในน่านน้ำไทย

1.1.6 พนักงานตรวจคนเข้าเมือง ในเมื่อทำการอันเกี่ยวกับการจับกุมปราบปรามผู้กระทำผิดกฎหมาย ซึ่งตนมีหน้าที่ต้องจับกุมหรือปราบปราม คือความผิดตามพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง

1.1.7 เจ้าพนักงานอื่น ๆ ในเมื่อทำหน้าที่เกี่ยวกับการจับกุมปราบปรามผู้กระทำผิดกฎหมาย ซึ่งตนมีหน้าที่ต้องจับกุมหรือปราบปราม เช่น เจ้าพนักงานกรมป่าไม้

อำนาจสืบสวนและสอบสวน

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา บัญญัติให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจดังกล่าวข้างต้น มีอำนาจสืบสวนคดีอาญา และให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ ปลัดอำเภอ และข้าราชการตำรวจ ซึ่งมียศตั้งแต่ชั้นนายร้อยตำรวจตรี หรือเทียบเท่า นายร้อยตำรวจตรีขึ้นไป มีอำนาจสอบสวนความผิดอาญา ซึ่งได้เกิดหรืออ้างหรือเชื่อว่าได้เกิดภายในเขตอำนาจของตน หรือผู้ต้องหามีที่อยู่หรือถูกจับภายในเขตอำนาจของตน จึงกล่าวอำนาจสืบสวนและสอบสวนเป็นเครื่องมือที่กฎหมายให้ไว้แก่พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ เพื่อใช้รักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชนนั่นเอง

(1) การสืบสวน หมายความว่าถึง การแสวงหาข้อเท็จจริงและหลักฐานซึ่ง พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจได้ปฏิบัติไปตามอำนาจและหน้าที่เพื่อ

ก) การรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน กรณีนี้เป็นการสืบสวนก่อนที่มีการกระทำความผิดเกิดขึ้น เพื่อป้องกันมิให้เกิดการกระทำความผิด หรือเพื่อเป็นข้อมูลเก็บไว้ใช้เพื่อการสืบสวนเมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นแล้ว

ข) ที่จะทราบรายละเอียดแห่งความผิด กรณีนี้เป็นการสืบสวนหลังจากที่ได้มีการกระทำความผิดแล้ว เพื่อให้ทราบว่าใครเป็นผู้กระทำความผิดอะไร กระทำเมื่อใด กระทำที่ไหน กระทำอย่างไร และกระทำเพื่ออะไร หากรู้ตัวผู้กระทำความผิด ก็ต้องดำเนินการจับกุม หรือในกรณีที่จับกุมตัวได้แล้วก็ต้องดำเนินการแสวงหาพยานหลักฐานต่าง ๆ

จะเห็นได้ว่า การสืบสวนเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการยุติธรรม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 17 ได้บัญญัติให้ พนักงานฝ่ายปกครอง และตำรวจทั้ง 7 ประเภท มีอำนาจสืบสวนคดีอาญา เพื่อเป็นประโยชน์ในการรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน

(2) การสอบสวน หมายความว่าถึง การรวบรวมพยานหลักฐานและการดำเนินการทั้งหลายอื่นตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ ซึ่งพนักงานสอบสวนได้ทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหาเพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิด และเพื่อจะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษ

จากความหมายข้างต้น การสอบสวนจึงมีสาระสำคัญดังนี้

ก) การรวบรวมพยานหลักฐาน พยานหลักฐาน คือ สิ่งซึ่งน่าจะพิสูจน์ได้ว่าจำเลยมีผิดหรือบริสุทธิ์ ศาลมีหน้าที่ใช้ดุลพินิจวินิจฉัยชี้ชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานทั้งปวง อย่าพิพากษาลงโทษจนกว่าจะแน่ใจว่าจะมีการกระทำผิดจริง และจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดนั้น เมื่อมีความสงสัยตามสมควรว่าจำเลยได้กระทำผิดหรือไม่ ให้ยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลย

พยานหลักฐานมี 3 ชนิด คือ พยานบุคคล พยานเอกสาร และพยานวัตถุ

ข) การดำเนินการทั้งหลายที่พนักงานสอบสวนทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหาสิ่งทีพนักงานสอบสวนต้องทำนอกจากการรวบรวมพยานหลักฐานแล้ว คือ การพิจารณาว่าการกระทำที่ผู้เสียหายร้องทุกข์นั้น มีลักษณะสำคัญอย่างไร ควรเป็นความผิดฐานใด และต้องมีการบันทึกปากคำของผู้เสียหาย พยาน และผู้ต้องหา

ค) เพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิด ในกรณีนี้เป็นความต้องการที่จะได้จากการกระทำในข้อ ก. และ ข.

ง) เพื่อจะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษ การที่พนักงานสอบสวนได้ตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษ ต้องใช้วิธีการดังนี้ เช่น ออกหมายเรียกให้มาพบ ออกหมายจับ หรือโดยการที่ผู้ต้องหาเข้ามามอบตัว

ผู้มีอำนาจสอบสวน จำแนกได้ดังนี้

(ก) ในจังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรี ผู้มีอำนาจได้แก่ ข้าราชการตำรวจมียศตั้งแต่นายร้อยตำรวจตรีหรือเทียบเท่านายร้อยตำรวจตรีขึ้นไป

(ข) ในจังหวัดอื่นนอกจากในข้อ (ก) ผู้มีอำนาจสอบสวน ได้แก่ พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ ปลัดอำเภอ และข้าราชการตำรวจซึ่งมียศตั้งแต่ชั้นนายร้อยตำรวจตรีหรือเทียบเท่านายร้อยตำรวจตรีขึ้นไป

1.2 พนักงานอัยการ

พระราชบัญญัติ อัยการ พ.ศ. 2496 มาตรา 4 บัญญัติว่า พนักงานอัยการหมายความว่า ข้าราชการสังกัดกรมอัยการผู้มีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินคดี

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (5) บัญญัติว่า พนักงานอัยการ หมายความว่า เจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล ทั้งนี้จะเป็นข้าราชการในกรมอัยการหรือเจ้าพนักงานอื่นผู้มีอำนาจเช่นนั้นก็ได้

พระราชบัญญัติอัยการ พ.ศ. 2498 มาตรา 11 บัญญัติให้พนักงานอัยการมีอำนาจและหน้าที่ดังนี้

(1) ในคดีอาญา มีอำนาจและหน้าที่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา และตามกฎหมายอื่น ซึ่งบัญญัติว่าเป็นอำนาจหน้าที่ของกรมอัยการหรือพนักงานอัยการ

(2) ในคดีแพ่ง มีอำนาจและหน้าที่ดำเนินคดีแทนรัฐบาลในศาลทั้งปวง กับมีอำนาจและหน้าที่ตามกฎหมายอื่น ๆ ซึ่งบัญญัติว่าเป็นอำนาจและหน้าที่ของกรมอัยการหรือพนักงานอัยการ

(3) ในคดีแพ่งหรือคดีอาญา ซึ่งเจ้าพนักงานถูกฟ้องในเรื่องที่ได้กระทำไป ตามหน้าที่ที่ดี หรือในคดีแพ่งหรืออาญาที่ราษฎรผู้หนึ่งในเรื่องการที่ได้กระทำตามคำสั่งของเจ้าพนักงานซึ่งได้สั่งโดยชอบด้วยกฎหมาย หรือเข้าร่วมกับเจ้าพนักงานกระทำการในหน้าที่ราชการก็ดี เมื่อเห็นสมควรพนักงานอัยการจะรับแก้ต่างก็ได้

(4) ในคดีแพ่งที่เทศบาลหรือสุขาภิบาลเป็นโจทก์หรือเป็นจำเลย ซึ่งมีใช่เป็นคดีที่พิพาทกับรัฐบาล เมื่อพนักงานอัยการเห็นสมควร จะรับว่าต่างหรือแก้ต่างก็ได้

(5) ในคดีแพ่งที่นิติบุคคลซึ่งได้มีพระราชบัญญัติหรือพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งขึ้นเป็นโจทก์หรือจำเลย และมีใช่เป็นคดีที่พิพาทกับรัฐบาล เมื่อพนักงานอัยการเห็นสมควรจะรับว่าต่างหรือแก้ต่างก็ได้

(6) ในคดีที่ราษฎรผู้หนึ่งผู้ใดฟ้องเองไม่ได้ โดยกฎหมายห้าม เมื่อเห็นสมควรพนักงานอัยการมีอำนาจเป็นโจทก์ได้

(7) ในคดีศาลชั้นต้นลงโทษบุคคลใดโดยลำพัง ถ้าศาลอุทธรณ์พิพากษาให้ปล่อยนั้น เมื่อพนักงานอัยการเห็นสมควรจะฎีกาก็ได้

(8) ในกรณีที่มีการผิดสัญญาประกันจำเลย ตามกฎหมายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามีอำนาจและหน้าที่ดำเนินคดีในการบังคับให้เป็นไปตามสัญญา นั้น และในการนี้มีให้เรียกค่าฤชาธรรมเนียมจากพนักงานอัยการ

1.3 ศาล

ในปัจจุบันนี้ถือว่าศาลเป็นหน่วยงานกระบวนการยุติธรรมที่สำคัญที่สุด จนถึงกับถือว่าเป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตยสาขาหนึ่ง คืออำนาจตุลาการ ศาลในขณะนี้ประกอบด้วยศาลยุติธรรม และศาลทหาร แต่ในกระบวนการยุติธรรมโดยทั่วไปแล้วถือว่าศาล หมายถึง ศาลยุติธรรมหรือศาลพลเรือน ดังที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (1) บัญญัติว่า

“ศาล หมายความว่า ศาลยุติธรรม หรือผู้พิพากษาซึ่งมีอำนาจทำการอันเกี่ยวกับคดีอาญา”

ตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม ศาลแบ่งออกเป็น 3 ชั้น คือ

- 1) ศาลชั้นต้น
- 2) ศาลอุทธรณ์
- 3) ศาลฎีกา

ศาลชั้นต้น ศาลชั้นต้น ได้แก่ ศาลแพ่ง และศาลอาญา ซึ่งเป็นศาลชั้นต้นในกรุงเทพมหานคร ศาลแขวงพระนครเหนือ ศาลแขวงพระนครใต้ ศาลแขวงธนบุรี ซึ่งเป็นศาลชั้นต้นในกรุงเทพมหานครเช่นกัน นอกจากนี้ก็มีศาลชั้นต้นในจังหวัดอื่น ๆ ซึ่งประกอบด้วย ศาลจังหวัดและศาลแขวง

สำหรับศาลเยาวชนและครอบครัวนั้นเป็นศาลเช่นเดียวกัน โดยเป็นศาลที่จัดตั้งขึ้นเฉพาะเพื่อพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว แต่ในปัจจุบันศาลเยาวชนและครอบครัวยังจัดตั้งไม่ครบทุกจังหวัด โดยหากจังหวัดใดไม่มีศาลเยาวชนและครอบครัวตั้งอยู่ก็สามารถนำคดีเยาวชนและครอบครัวขึ้นดำเนินคดีในศาลจังหวัดที่อยู่ในเขตอำนาจนั้นได้

ศาลอุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์มีศาลเดียว ตั้งอยู่ที่กรุงเทพมหานคร มีหน้าที่พิพากษาบรรดาคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นต้น นอกจากนี้ ศาลอุทธรณ์ยังมีอำนาจ

1) พิจารณายื่นตาม แก้ไข หรือกลับคำพิพากษาของศาลชั้นต้นที่พิพากษา ลงโทษประหารชีวิต หรือจำคุกตลอดชีวิต ในเรื่องคดีนั้นได้ส่งขึ้นมายังศาลอุทธรณ์ ตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

2) วินิจฉัยชี้ขาดคดีที่ศาลอุทธรณ์มีอำนาจวินิจฉัยตามกฎหมายอื่น

ศาลอุทธรณ์ต้องมีผู้พิพากษาอย่างน้อยสองนาย จึงจะครบองค์คณะในการพิจารณาพิพากษาคดี แต่ในทางปฏิบัติได้มีการแบ่งผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ออกเป็น คณะ คณะละ 3 คน

ผู้บังคับบัญชาหรือหัวหน้าของศาลอุทธรณ์ เรียกว่า อธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์และมีผู้ช่วยเรียกว่า รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์อีก 1 หรือ 2 นายตามความจำเป็น

ศาลฎีกา ศาลฎีกาเป็นศาลสูงสุดของประเทศ ตั้งอยู่ ณ กรุงเทพมหานคร มีศาลเดียว

ศาลฎีกามีอำนาจพิจารณาพิพากษาบรรดาคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษา หรือ คำสั่งของศาลอุทธรณ์ นอกจากนี้ ศาลฎีกาอาจมีอำนาจวินิจฉัยชี้ขาดคดีตามกฎหมายอื่นได้ด้วย

เมื่อศาลฎีกาได้พิจารณาพิพากษาประการใดแล้ว คู่ความหาสิทธิที่จะ ทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาต่อไปอีกไม่

องค์คณะในศาลฎีกาประกอบด้วยผู้พิพากษาอย่างน้อยสามนาย

คำพิพากษาคดี คำพิพากษาศาลฎีกา หมายถึง คำพิพากษาซึ่งศาลฎีกาได้ วินิจฉัยไว้เป็นบรรทัดฐานในคดีหนึ่ง ๆ

คำพิพากษาศาลฎีกามีความสำคัญในฐานะที่เป็นคำพิพากษาของศาลสูงสุดของ ประเทศ ซึ่งได้วินิจฉัยไว้เป็นบรรทัดฐาน แม้ในประเทศไทยคำพิพากษาศาลฎีกาจะไม่ มีผูกมัดศาลอุทธรณ์และศาลอื่น ๆ อย่างเคร่งครัด ดังคำพิพากษาของศาลในประเทศที่ ใช้กฎหมายจารีตประเพณี เช่น อังกฤษ หรือสหรัฐอเมริกา แต่ศาลอุทธรณ์และ ศาลชั้นต้นในประเทศไทยมักอ้างอิงคำพิพากษาของศาลฎีกาอยู่เสมอ ในฐานะที่เป็น

แบบอย่างบรรทัดฐานที่ดีซึ่งผู้พิพากษาอาวุโสได้วินิจฉัยไว้ ยิ่งกว่านั้น ศาลฎีกาเองมักวินิจฉัยคดีโดยยึดถือคำพิพากษาก่อน ๆ ของตน หากศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์ไม่วินิจฉัยคดีโดยถือตามคำพิพากษาศาลฎีกาในประเด็นเดียวกันแล้ว คำพิพากษาของศาลล่าง อาจถูกศาลฎีกาพิพากษากลับได้

1.4 ราชทัณฑ์

ประวัติราชทัณฑ์ของไทย การราชทัณฑ์อันเป็นเรื่องของการบังคับคดีอาญานั้นมีมาช้านานแล้ว ราชทัณฑ์สำคัญที่เรารู้จักกันทั่วไป คือ การต้องโทษจำคุก และต้องโทษใส่ตะรางคุกกับตะรางมีความหมายแตกต่างกัน เพราะคุกหมายถึงที่คุมขังของผู้ต้องขังซึ่งมีกำหนดโทษตั้งแต่ 6 เดือนขึ้นไป ส่วนตะราง หมายถึงที่คุมขังซึ่งมีกำหนดโทษตั้งแต่ 6 เดือนลงมา ในสมัยก่อน คุกมีอยู่เพียงคุกเดียวในแต่ละเมืองเรียกว่า คุกกลาง แต่ตะรางมีอยู่ทั่วไป เช่น ตามกระทรวง ทบวง กรมต่าง ๆ

นอกจากราชทัณฑ์สำคัญจะมีโทษจำคุกและโทษใส่ตะรางแล้ว ยังมีโทษปรับเป็นพินัยหลวง โทษประหารชีวิตอีกด้วย

การราชทัณฑ์เริ่มเป็นระเบียบเรียบร้อยในสมัยรัชกาลที่ 5 มีการปรับปรุงคุก ตะรางและธรรมเนียมปฏิบัติต่าง ๆ เกี่ยวกับการราชทัณฑ์ จนถึงกับมีการตราพระราชบัญญัติลักษณะเรือนจำ ร.ศ. 120 ขึ้น

การราชทัณฑ์ในปัจจุบัน ปัจจุบันนี้การราชทัณฑ์เป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งอย่างหนึ่งสำหรับเชี่ยวชาญผู้กระทำผิดให้กลับเป็นพลเมืองดีในสังคมต่อไป

วัตถุประสงค์สำคัญของการราชทัณฑ์ในเวลานี้มิใช่การลงโทษอย่างทารุณ โหดร้ายอีกต่อไป แต่เป็นการมุ่งแก้ไขผู้กระทำผิดเป็นสำคัญ

ดังนั้น การราชทัณฑ์เป็นเรื่องของการลงโทษ การควบคุม การอบรมและการสงเคราะห์ผู้ต้องขังให้กลับเป็นพลเมืองดี หลังจากที่พักโทษไปแล้ว กิจกรรมราชทัณฑ์มีความสำคัญอย่างยิ่งในกระบวนการยุติธรรม ในฐานะเป็นเรื่องของการบังคับคดีให้เป็นไปตามคำพิพากษาของศาล

2. กระบวนการยุติธรรมทางแพ่ง

หลักการเริ่มต้นที่เมื่อคู่กรณีมีข้อพิพาทคู่ความฝ่ายหนึ่งจะเริ่มทำคำฟ้อง หรือคำร้องยื่นต่อศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีแพ่งนั้น แล้วจะมีการจัดส่งคำฟ้องให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งนั้นต้องรีบจัดการทำคำให้การยื่นต่อศาล คู่ความต้องระวังผลประโยชน์ของตนเองในการดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาล

เมื่อมีการดำเนินกระบวนการพิจารณาจนศาลมีคำพิพากษา โดยศาลจะพิพากษามาตามข้อเท็จจริงที่ปรากฏในทางพิจารณาแต่จะพิพากษาเกินคำขอในคำฟ้องไม่ได้ และเมื่อศาลมีคำพิพากษาแล้วเจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษามustต้องขอให้ศาลมีคำบังคับคดีชั้นหนึ่งก่อน จากนั้นจึงจะมีการบังคับคดีตามคำพิพากษาได้ โดยการบังคับคดีนั้นต้องกระทำโดยรัฐ คู่ความจะบังคับคดีตามคำพิพากษาโดยตนเองไม่ได้ต้องให้เจ้าพนักงานตามที่กฎหมายกำหนดไว้เป็นผู้บังคับคดีให้ หน่วยงานของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบกระบวนการยุติธรรมทางแพ่ง ได้แก่

2.1 ศาล โดยศาลที่มีอำนาจดำเนินกระบวนการพิจารณานั้นต้องเป็นศาลที่มีเขตอำนาจศาลตามที่กฎหมายกำหนดไว้ด้วย

นอกจากศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ ศาลฎีกาตามที่ได้อธิบายไปนั้นยังมี

ศาลพิเศษเฉพาะเรื่อง ซึ่งเป็นการจัดตั้งศาลอื่นใดเป็นกรณีพิเศษตามความจำเป็นเฉพาะเรื่องได้ เช่น ศาลเยาวชนและครอบครัว ศาลปกครอง ศาลแรงงาน ศาลภาษีอากร ฯลฯ การจัดระเบียบราชการบริหารในศาลดังกล่าวนี้ย่อมเป็นไปตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาล ตลอดจนพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความในศาลนั้น เพื่อพิจารณาประเด็นหรือปัญหาสำคัญโดยไม่คำนึงว่าบุคคลใดเป็นคู่ความ เพราะถ้าพิจารณากันด้วยประเด็นปัญหานั้นๆ ดังเช่น ภาษีอากร แรงงาน ครอบครัวแล้ว ย่อมให้ฟ้องร้องและดำเนินกระบวนการพิจารณาที่ศาลพิเศษทั้งสิ้น

2.2 พนักงานอัยการ นอกจากคดีอาญาแล้ว พนักงานอัยการยังเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ดูแลผลประโยชน์หรือต่อสู้คดีให้กับรัฐในทางแพ่งด้วย

2.3 พนักงานบังคับคดี สังกัดกรมบังคับคดี หลังจากศาลได้มีคำพิพากษาตามคำขอของกลุ่มความแล้ว การบังคับคดีเพื่อให้เป็นไปตามคำพิพากษาในทางแพ่ง พนักงานบังคับคดีจะดำเนินการกับลูกหนี้ตามคำพิพากษาให้ปฏิบัติตามคำพิพากษาของศาลต่อไป